

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

76

ਭਰਮ

ਮਾਪਵੇ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ਭ੍ਰਮੁ ਐਸਾ॥
ਜੈਸਾ ਮਾਨੀਐ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸਾ ॥

ਭਾਗ - ੯

‘ਖੜੀ’

ਭਰਮ

ਭਾਗ-੯

ਕਈ ਵਾਰੀ ਕਾਲੇ ਬੋਲੇ 'ਸੰਘਣੇ' ਬੱਦਲਾਂ ਵਿਚ ਦੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁਪ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ ਤੇ ਦਿਨ-ਦਿਹਾੜੇ ਰਾਤ ਵਾਂਗ ਹਨੇਰਾ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਦ ਬੱਦਲ 'ਫਟਦੇ' ਹਨ ਤਾਂ ਧੁਪ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਫੌਰਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ — ਕਿਉਂਕਿ ਹਵਾ ਨਾਲ ਫਟੇ ਹੋਏ 'ਬੱਦਲ' ਫਿਰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦਾ ਪਾਣੀ ਜਦ ਬਰਸਾਤ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ 'ਬਰਸ' ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਦਲਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਧੁਪ ਪੁਰੇ ਜੋਬਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਐਨੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਥਵਾ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਕਈ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ 'ਕਰਮਾ' ਦੀਆਂ ਮੇਲਾਂ ਦੇ 'ਬੱਦਲ' ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਜਦ ਕਦੇ ਉਚੀ-ਸੁਚੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਸਬਦ ਦੀ ਚੋਟ ਅਥਵਾ 'ਵੈਰਾਗ-ਮਈ' ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਲਾਹੀ ਮੰਡਲ ਦਾ ਖਿਨ ਭੰਗਰ 'ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ' ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਡਾ 'ਮਨ' ਐਸੀ ਦਾਮਨਿਕ 'ਇਲਾਹੀ ਕਲਾ' ਦੀ ਝਾਲ ਨਹੀਂ ਝਲ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ 'ਕਲਾ' ਦਾ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਅਡੋ-ਅਡ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕਰੰਟ ਨੂੰ 'ਛੋਹਣ' ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਰੀਰ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ — ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮਿਕ ਕਲਾ' ਦੀ ਮਨ ਉੱਤੇ 'ਲਿਸ਼ਕ' ਪੈਣ ਯਾ 'ਛੋਹ' ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਭੀ ਬੇਵਸ ਹੋ ਕੇ ਕਈ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ —

ਇਟਕੇ ਵਜਣੇ,
ਚੀਕਾਂ ਨਿਕਲਣੀਆਂ,
ਅਨਹੋਣੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨੀਆਂ,
ਕੰਬਣੀ ਛਿੜਨੀ,
'ਰੁਣ-ਝੁਣ' ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨੀ,
'ਮਿਰਗੀ' ਵਾਂਗ ਤੜਫਣਾ
ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹਸਣਾ,
ਬੇਅੰਤ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੋਣਾ
ਸਰੀਰਕ ਸੁੱਧ-ਬੁੱਧ ਭੁੱਲਣੀ,

ਆਦਿ, ਅਨੇਕਾਂ ਅਲੌਕਿਕ ਕਿਸ਼ਮੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਤਜਰਬੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਬੁਧੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

ਅੰਤੁ-ਆਤਮੇ 'ਆਤਮਿਕ ਕਲਾ' ਦੀ 'ਛੋਹ' ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਇਹਨਾਂ ਸਰੀਰਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਕਿਸ਼ਮਿਆਂ ਦੀ ਬਾਬਤ —

ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਾ
ਸ਼ਕ ਕਰਨਾ
ਕਿੰਤੂ ਕਰਨਾ,
ਨੁਕਤਾ ਚੀਨੀ ਕਰਨੀ,
ਪਾਖੰਡ ਸਮਝਣਾ,
ਵਿਰੋਧਤਾ ਕਰਨੀ,
ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਨਾ,
'ਕਾਲਾ ਜਾਦੂ' ਸਮਝਣਾ,
ਮਨਮਤਿ ਸਮਝਣੀ,

ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਦੀਰਘ 'ਭੁਲ੍ਹ' ਤੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ' ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਤੋਂ ਉਪਜੀ ਮਾਨਸਿਕ 'ਸ਼ਕਤੀ' ਦੀਆਂ —

ਕਰਾਮਾਤਾਂ
ਤਾਂਤ੍ਰਿਕ ਜਾਦੂ,
ਜੰਤ੍ਰਾਂ-ਮੰਤ੍ਰਾਂ ਦੇ ਕਿਸ਼ਮੇ
ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਕੌਤਕ,
ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ 'ਖੇਲਨਾ',
ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮਾਨਸਿਕ 'ਕਾਲੇ ਜਾਦੂ',

ਸਭ ਤੈਗੁਣੀ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਦੇ 'ਕਰਤਵ' ਹਨ।

ਇਹ ਦੋਨੋਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਆਤਮਿਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲਾਂ ਦੇ 'ਕਰਤਵ' ਹਨ, ਜੋ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵਿਲੱਖਣ, 'ਮੁਤਜ਼ਾਦ' ਅਤੇ ਉਲਟ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਰਲਾਉਣਾ' ਯਾ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ 'ਤੁਲਨਾ' ਕਰਨੀ ਸਾਡੀ ਦੀਰਘ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਇਹ 'ਆਤਮਿਕ ਕਲਾ' ਦੇ ਖਿਨ ਭੰਗਰ 'ਲਿਸ਼ਕਾਰੇ' ਤੇ ਕਿਸ਼ਮੇ ਸਾਡੀ ਅੰਦਰਲੀ 'ਆਤਮਿਕ ਸ਼ਕਤੀ' ਦੀ ਹੋਂਦ ਦੀ 'ਸਾਖੀ' ਅਤੇ 'ਗਵਾਹੀ' ਹਨ — ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਆਤਮਿਕ 'ਸਰਧਾ' ਦਿੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ — ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਖਿਨ-ਭੰਗਰ ਲਿਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸ਼ਮਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਰਗ ਦੀ 'ਮੰਜ਼ਿਲ' ਯਾ 'ਮੁਕਤੀ' ਸਮਝਣਾ, ਸਾਡਾ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੋਣ ਤੇ, ਅੰਤਰਾਂ ਅਨੋਖੀ ਕਿਸਮ ਦੀ 'ਰੋਸ਼ਨੀ' ਦਾ 'ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ' ਵਜਦਾ ਹੈ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਇਹ 'ਰੋਸ਼ਨੀ' ਸਾਡੇ ਮਨੋਕਲਪਤ ਖਿਆਲਾਂ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਬਿੰਬ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਲਿਸ਼ਕਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਦਰਸ਼ਨ' ਸਮਝਣਾ, ਸਾਡੀ ਵਡੀ 'ਭੁਲ' ਹੈ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ ਹੇਠਲਾ ਬਿਉਗ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ —

'ਆਤਮਿਕ ਛੋਹ' ਦੀ ਕਲਾ
ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ।
ਜੀਵ ਦੇ 'ਵੱਸ' ਨਹੀਂ।
ਇਲਾਹੀ 'ਦਾਤ' ਹੈ।
ਲਾਭਵੰਦ ਹੈ।
ਸੁਖਦਾਈ ਹੈ।
'ਭੁਣ-ਭੁਣ' ਦਾ ਅਹਿਲਾਦ ਹੈ।
ਆਜ਼ਾਈ ਹੈ।
'ਇੱਕ' ਦਾ ਲਿਸ਼ਕਾਰਾ ਹੈ।
'ਅਨੰਤ ਸ਼ਕਤੀ' ਦਾ ਲਲਕਾਰਾ ਹੈ।
'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਦਾ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ
'ਪ੍ਰਿਮ-ਰਸ' ਹੈ।
'ਗੁਪਤ' ਖੇਲ ਹੈ।
'ਅਨਹਦ ਬੁਨਕਾਰ' ਹੈ।
'ਅਲਮਸਤ ਮਤਵਾਰ' ਹੈ।
ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਹਨ।
ਗੁਰੂ ਦੀ 'ਨਦਰਿ ਕਰਮਿ' ਹੈ।
ਇਲਾਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਹੈ।

'ਆਤਮ-ਗਿਆਨ' ਹੈ।

ਉਪਰਲੇ ਬਿਉਰੇ ਤੋਂ ਜਾਹਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ ਆਤਮੇ ਇਲਾਹੀ ਜੋਤ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਦੀ 'ਪਾਰਸ-ਕਲਾ' ਵਰਤਣੀ, ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੇ 'ਪ੍ਰਸੂਲਿਤ' ਹੋਣ ਤੇ ਅੰਤ-ਗਤ 'ਭੁਣ-ਭੁਣ' ਛਿੜਨੀ —

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ 'ਬਖਸ਼ਿਸ਼' ਹੈ,
'ਨਦਰਿ ਕਰਮਿ' ਹੈ,
'ਇਲਾਹੀ ਦਾਤ' ਹੈ,

ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ
ਮਾਨਸਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ 'ਖੇਲ' ਹੈ।
'ਜੀਵ' ਦੀ ਹਉਂਧਾਰੀ ਕ੍ਰਿਆ ਹੈ।
ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।
ਹਾਨੀਕਾਰਕ ਹੈ।
ਦੁਖਦਾਈ ਹੈ।
ਹਉਮੈ ਦੀ ਕੁਲਝਣਾ ਹੈ।
ਬੰਧਨ ਹੈ।
ਦੂਜਾ ਭਾਉ' ਹੈ।
'ਸੀਮਤ' ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ।
ਹਉਮੈ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ।
ਛੋਕੇ ਬਿਖੇ ਰਸ ਹਨ।
ਮਾਨਸਿਕ ਤਜਰਬੇ ਹਨ।
ਸਰੀਰਕ ਕਸ਼ਟ ਹਨ।
ਮਾਨਸਿਕ 'ਮਦਹੋਸ਼ੀ' ਹੈ।
ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀਆਂ 'ਇਲਤਾਂ' ਹਨ।
ਹਉਮੈ ਦੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ।
ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ
'ਹਨੇਰਾ' ਹੈ।
'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜਗਿਆਸ੍ਤ ਉਤੇ ਵਰਤਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ — ਮਾਇਕੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ —

ਕਿਸਮੇ

ਕਰਮਾਤਾਂ

ਜਾਦੂ

ਟੁਣੇ

ਜੰਤ੍ਰ

ਮੰਤ੍ਰ

ਤੰਤ੍ਰ

ਆਦਿ, ਸਭ 'ਹਉਂਧਾਰੀ' ਕਰਤੱਛ ਹਨ, ਜੋ ਜੀਵ ਨੂੰ 'ਕਰਮ-ਬਧ' ਕਰਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚ ਫਸਾਈ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਛਾਇਆ ਛੂਛੀ ਜਗਤੁ ਭੁਲਾਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੨)

ਤੰਤ ਮੰਤ੍ਰ ਸਭ ਅਉਖਧ ਜਾਨਹਿ ਅੰਤਿ ਤਉ ਮਰਨਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੨੬)

ਮੜੀ ਮਸਾਣੀ ਮੂੜੇ ਜੋਗੁ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੯੦)

ਕਬੀਰ ਹਰਿ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛਾਡਿ ਕੈ ਰਾਤਿ ਜਗਾਵਨ ਜਾਇ ॥
ਸਰਪਨਿ ਹੋਇ ਕੈ ਅਉਤਰੈ ਜਾਏ ਅਪੁਨੇ ਖਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨੦)

ਤੰਤ ਮੰਤ ਰਾਸਾਇਣਾ ਕਰਮਾਤਿ ਕਾਲਖਿ ਲਪਟਾਏ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੧੯)

ਤੰਤ ਮੰਤ ਪਾਖੰਡ ਕਰਿ ਕਲਹਿ ਕੋਧੁ
ਬਹੁ ਵਾਦਿ ਵਧਾਵੈ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੧੯)

ਤੰਤ ਮੰਤ ਪਾਖੰਡ ਲਖ ਬਾਜੀਗਰ ਬਾਜਾਰੀ ਨੰਗੈ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੯/੨)

ਹੋਰਨਾਂ ਅਨੇਕਾਂ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ' ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 'ਮੁਕਤੀ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਭੀ ਕਈ ਭੁਲੇਖੇ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ।

'ਮੁਕਤੀ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਡੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਥਵਾ 'ਗਿਆਨ' —

ਸੁਣਿਆ — ਸੁਣਾਇਆ ।

ਪੜ੍ਹਿਆ — ਪੜ੍ਹਾਇਆ ।

ਸਿੱਖਿਆ — ਸਿੱਖਾਇਆ ।

ਸਮਝਿਆ — ਸਮਝਾਇਆ ਹੈ ।

ਜਿਸ ਦਾ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ, ਇਸ ਲਈ ਏਹ
‘ਭੁਲੇਖੇ’ ਸਾਡੇ ਮਨ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਵਰਨ ਵਿਚ ‘ਦ੍ਰੜ੍ਹ’ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ।

ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ‘ਹਉਮੇ’ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ —

ਪਾਪਾਂ ਨੂੰ ਢਕਣ,
ਜਮਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤੋਂ ਬਚਣ,
ਆਵਾ-ਗਵਨ ਦੇ ਗੋੜ ਤੋਂ ਬਚਣ,
ਸਵਰਗ ਦੀ ਲਾਲਸਾ,
ਸਦੀਵੀ ਸੁਖ ਤੇ ਅਨੰਦ ਭੋਗਣ

ਲਈ, ‘ਮੁਕਤੀ’ ਨੂੰ ‘ਜੀਵਨ ਉਦੇਸ਼’ ਯਾ ‘ਜ਼ਰੀਆ’ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ
ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਕੈਦ ਯਾ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਯਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ‘ਮੁਕਤੀ’
ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ‘ਹਉਮੇ’ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰ ਖਾਤੇ, ਅਥਵਾ ‘ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ’ ਵਿਚ
‘ਜੀਵ’ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦਾ ਹੈ।
ਇਹਨਾਂ ‘ਹਉਮੇ-ਧਾਰੀ’ ਖਿਆਲਾਂ ਅਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਅਭਿਆਸ
ਕਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ — ‘ਜੋ ਮੈਂ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈਂ ਪਾਇਆ’ ਦੇ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ — ‘ਜੀਵ’
ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ‘ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੇ’ ਵਿਚ ‘ਕਰਮ-ਬੱਧ’ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ‘ਆਵਾ-ਗਵਨ’
ਦੇ ਅਮੁਕਵੇਂ ਗੋੜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੋਇਆ ਦੁਖ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਸਾਰੀ ਕਿਆ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਦੇ ‘ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ’ ਦੀ ‘ਖੇਲ’ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ‘ਹਨੇਰੇ’ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਉਹ ਅਧੂਰੇ, ਅਪੂਰਨ ਤੇ
ਗਲਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਹਨੇਰ ਅਥਵਾ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਜੋ ਭੀ
ਅਸੀਂ ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਉਹ ‘ਹਉਮੇ-ਧਾਰੀ’ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਫੋਕੇ, ਅਧੂਰੇ ਅਤੇ ਗਲਤ ਹੁੰਦੇ
ਹਨ ਅਤੇ ‘ਮੁਕਤੀ’ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਹਨੇਰਾ’ ਆਪਣੇ ਆਪ ‘ਹਨੇਰੇ’ ਨੂੰ ਢੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸਿਰਫ ਚਾਨਣ
ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਹੀ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਢੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਇਕੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ‘ਹਨੇਰਾ’ ਸਾਡੇ ‘ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ’ ਨੂੰ ਤੌੜ ਨਹੀਂ
ਸਕਦਾ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਇਕੀ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ‘ਕਰਮ-ਬੱਧ’ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
ਦੂਜੇ ਲੜਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹਉਮੇ-ਧਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਘੁੰਮਣ-ਘੇਰੇ ਅਥਵਾ ਕਰਮ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ
ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦੇ ਅਥਵਾ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।

ਇਸ ਲਈ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਵਿਚ ਹਉਂ ਧਾਰੀ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ 'ਮੁਕਤੀ' ਦੀ
ਲਾਲਸਾ ਕਰਨੀ ਸਾਡਾ ਵਡਾ ਦੀਰਘ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ ।

ਮੁਕਤਿ ਪੰਥੁ ਜਾਨਿਓ ਤੇ ਨਾਹਨਿ ਧਨ ਜੋਰਨ ਕਉ ਧਾਇਆ ॥

ਅੰਤਿ ਸੰਗ ਕਾਹੂ ਨਹੀਂ ਦੀਨਾ ਬਿਰਬਾ ਆਪੁ ਬੰਧਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੩੧-੯੩੨)

ਕੀਏ ਉਪਾਵ ਮੁਕਤਿ ਕੇ ਕਾਰਨਿ ਦਹ ਦਿਸਿ ਕਉ ਉਠਿ ਧਾਇਆ ॥

ਘਟ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਬਸੈ ਨਿਰੰਜਨੁ ਤਾ ਕੋ ਮਰਮੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੩)

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਨ ਛੁਟਸਿ ਕੋਇ ॥

ਪਾਖੰਡਿ ਕੀਨੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੩੯)

ਕਬੀਰ ਮੁਕਤਿ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕੁਰਾ ਰਾਈ ਦਸਏਂ ਭਾਇ ॥

ਮਨੁ ਤਉ ਮੇਗਲੁ ਹੋਇ ਰਹਿਓ ਨਿਕਸੇ ਕਿਉ ਕੈ ਜਾਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੭)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉਂ ਹਉਂ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੪੨)

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਤਾਂਦੀ ਸਾਡੇ ਅੰਤ-ਆਤਮੇ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼'
ਅਥਵਾ ਸਬਦ ਯਾ ਨਾਮ ਪ੍ਰਜਲਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ —ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ' ਦੂਰ
ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੇ 'ਪ੍ਰਮਣ-ਘੋਰੇ' ਤੋਂ ਸਾਡਾ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ
ਅਥਵਾ ਸਾਡੀ 'ਮੁਕਤੀ' ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ।

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਬੁਡੀ ਦੂਜੈ ਹੇਤਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੫)

ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੬੧)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਨਾਨਕੁ ਕਰੈ ਵੀਚਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੨)

ਕਹਤ ਕਬੀਰ ਸੁਨਹੁ ਰੇ ਲੋਈ ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੮੧)

ਬਿਨੁ ਨਾਮ ਹਰਿ ਕੇ ਮੁਕਤਿ ਨਾਹੀ ਕਰੈ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੬੩)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਸੂਜੈ ਆਜੁ ਕਾਲਿ ਪਚਿ ਜਾਤਾ ਹੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੩੧)

ਪੂਰੈ ਸਤਿਗੁਰਿ ਸੂਝ ਬੁਝਾਈ ॥

ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੫੨)

ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਕਬਹੁ ਨ ਛੁਟਸਿ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ

ਛੁਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੨੨)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਮੁਕਤਿ ਨਾਮਿ ਗੁਰਮੁਖਿ ਲਹੈ ॥..

ਬਿਨੁ ਗੁਰ ਸਬਦ ਮੁਕਤਿ ਕਹਾ ਪਾਣੀ

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਉਰਝਿ ਮਰੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੨)

ਰਾਮ ਨਾਮ ਬਿਨੁ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਈ ਹੈ

ਭੁਟੈ ਨਾਹੀ ਅਭਿਮਾਨੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੦੫)

ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਨਸਿ ਜਾਇ ਅੰਧਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੫)

ਜਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਘਰ ਬੱਚਾ ਜਨਮ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਸਾਹਿਬਜਾਦਾ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣ, ਅਖ਼ਰਿਆਰ ਅਤੇ ਜਾਇਦਾਦ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਰਸੇ ਵਿਚ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਇਹ ਜੁਆਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਰਾਜ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਾਉਣ ਲਈ ਅਨੇਕਾਂ ਹੋਰ — ਉੱਚੇ, ਮੱਧਮ ਅਤੇ ਨੀਵੇਂ ਦਰਜੇ ਦੇ ਵਜ਼ੀਰ, ਅਹਿਲਕਾਰ, ਨੌਕਰ, ਚਾਕਰ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਲਿਆਕਤ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਨੀਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ 'ਰਾਜ-ਅਧਿਕਾਰ' ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ (promotion) ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ, ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਿਆਕਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਐਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਪੁੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ 'ਤੁਹਾਂ' — ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੈਗੁਣੀ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੂੰ 'ਉਭਾਰਨ' ਅਥਵਾ 'ਸੈਧਣ' ਯਾ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਣ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਸਮੈਂ-ਸਮੈਂ ਸਿਰ ਇਹਨਾਂ ਪੁੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੁਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ 'ਕਲਾ' ਬਖਸ਼ ਕੇ ਜਗ ਵਿਚ ਪਠਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦ ਇਹੋ ਜੇਹੀਆਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਤੁਹਾਂ ਅਥਵਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਸਾਹਿਬਜਾਦੇ' ਪੁਰੋਂ ਇਲਾਹੀ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਜਗਤ ਵਿਚ ਪਠਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਅਵਤਾਰ ਆਦਿ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਇਸ ਤੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਸੰਸਾਰ ਦੇ 'ਹਉਮੇ' ਦੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਲਚ ਰਹੀਆਂ ਤੁਹਾਂ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਮਾਰਗ ਦਾ ਸਚਾ-ਸੁਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਲਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਰੂ-ਅਵਤਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮ' ਅਨੁਸਾਰ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਇਲਾਹੀ 'ਹੁਕਮ' ਦੀ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਸੱਚੇ 'ਸੱਚ-ਬੰਡ' ਵਿਚ ਜਾ ਵਸਦੇ ਹਨ।

ਜਨਮ ਮਰਣ ਦੁਹੁ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥

ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਲਾਇਨ

ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੮)

ਜਗਤ ਉਧਾਰਣ ਸੇਈ ਆਏ ਜੋ ਜਨ ਦਰਸ ਪਿਆਸਾ ॥

ਉਨ ਕੀ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਸੋ ਤਰਿਆ

ਸੰਤਸੰਗਿ ਪੁਰਨ ਆਸਾ ॥

(ਪੰਨਾ-202)

ਹਮ ਇਹ ਕਾਜ ਜਗਤ ਮੌ ਆਏ ॥

ਧਰਮ ਹੇਤ ਗੁਰਦੇਵ ਪਠਾਏ ॥

(ਬਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਪਾ: ੧੦)

ਸੁਣੀ ਪੁਕਾਰਿ ਦਾਤਾਰ ਪੜ੍ਹ

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜਗ ਮਾਹਿ ਪਠਾਇਆ।

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੨੩)

ਜੁਗ ਜੁਗ ਸਤਿਗੁਰ ਧਰੇ ਅਵਤਾਰੀ ॥

(ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧/੪੮)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਈ 'ਰੂਹਾਂ' ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਅਵਤਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ-ਉਪਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਗਵਾਈ
ਲੈ ਕੇ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤ' ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਰਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀਆਂ
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਐਸੇ —

'ਨਾਮ' ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ

ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਏ

ਨਾਮ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਹੋਏ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ 'ਰੂਪ' ਹੋਏ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬੈਖਗੀਦ ਗੋਲੇ

ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੁੰਜ

'ਹੁਕਮੀ ਬੰਦੇ'

'ਪ੍ਰਿਮ-ਪਿਆਲਾ' ਪੀਣ ਵਾਲੇ

ਅਲਮਸਤ ਮਤਵਾਲੇ

ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ

ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ —

ਸਾਧ

ਸੰਤ

ਭਗਤ

ਗੁਰਮੁਖ

ਮਹਾਂਪੁਰਖ

ਹਰਿ ਜਨ

ਖਾਲਸੇ

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ

ਆਦਿ ਨਾਵਾਂ ਨਾਲ ਬਿਆਨਿਆ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਧੰਨੁ ਸੁ ਵੰਸੁ ਧੰਨੁ ਸੋ ਪਿਤਾ ਧੰਨੁ ਸੁ ਮਾਤਾ ਜਿਨਿ ਜਨ ਜਣੇ ॥

ਜਿਨ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਧਿਆਇਆ ਮੇਰਾ ਹਰਿ ਹਰਿ

ਸੇ ਸਾਚੀ ਦਰਗਹ ਹਰਿ ਜਨ ਬਣੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੩੫)

ਭਗਤਾ ਕੀ ਚਾਲ ਸਚੀ ਅਤਿ ਨਿਰਮਲ ਨਾਮੁ ਸਚਾ ਮਨਿ ਭਾਇਆ ॥

ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਸੋਹਰਿ ਦਰਿ ਸਾਚੈ ਜਿਨੀ ਸਚੇ ਸਚੁ ਕਮਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੮)

ਹਰਿ ਜਨ ਉਤਮ ਉਤਮ ਬਾਣੀ ਮੁਖਿ ਬੋਲਹਿ ਪਰਉਪਕਾਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੯੩)

ਜੋ ਜਨ ਹਰਿ ਪ੍ਰਭ ਹਰਿ ਹਰਿ ਸਰਣਾ

ਤਿਨ ਦਰਗਹ ਹਰਿ ਹਰਿ ਦੇ ਵਡਿਆਈ ॥

ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਸਾਬਾਸਿ ਕਰੈ ਪੜ੍ਹ ਜਨ ਕਉ

ਜਨ ਨਾਨਕ ਮੇਲਿ ਲਏ ਗਲਿ ਲਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੩)

ਸੰਤ ਪਿਆਰੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਅਗਾਮ ਅਗਾਹੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੫੯)

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਜਨ ਭਏ ਖਾਲਸੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਜਿਹ ਜਾਨੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੪)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਪਰਤੀਤਿ ਭਈ ਮਨੁ ਮਾਨਿਆ

ਅਨਦਿਨੁ ਸੇਵਾ ਕਰਤ ਸਮਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੨੩)

ਜਿਨ ਇਕ ਮਨਿ ਹਰਿ ਧਿਆਇਆ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਤਿਨ ਸੰਤ ਜਨਾ ਜੈਕਾਰੇ ਰਾਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੪੦)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ‘ਭਗਤਾਂ’ ਦੀ
ਇਉਂ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਹੈ –

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਸੇ ਹਰਿ ਜਨ ਪੂਰੇ ਸਹੀ ਜਾਣਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੫੧)

ਸੋ ਭਗਤੁ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਹਉਮੈ ਸਥਦਿ ਜਲਾਇਆ ਰਾਮ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੮)

ਨਿਰਮਲ ਸੋਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾ ਕੀ ਬਾਨੀ ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਮਨ ਮਾਹਿ ਸਮਾਨੀ ॥

ਦੁਖ ਰੋਗ ਬਿਨਸੇ ਭੈ ਭਰਮ ॥

ਸਾਧ ਨਾਮ ਨਿਰਮਲ ਤਾ ਕੇ ਕਰਮ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੬)

ਸੇ ਭਗਤ ਹਰਿ ਭਾਵਦੇ ਜੋ ਗੁਰਮੁਖਿ ਭਾਇ ਚਲੰਨਿ ॥

ਆਪੁ ਛੋਡਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨਿ ਜੀਵਤ ਮੁਏ ਰਹੰਨਿ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੩)

ਜਿਨਾ ਸਾਸਿ ਗਿਰਾਸਿ ਨ ਵਿਸਰੈ ਹਰਿ ਨਾਮਾਂ ਮਨਿ ਮੰਤੁ ॥

ਧੰਨੁ ਸਿ ਸੇਈ ਨਾਨਕਾ ਪੁਰਨੁ ਸੋਈ ਸੰਤੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੧੯)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ਓਸੁ ਅਲਿਪਤੋ ਰਹਣਾ ॥

ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਆਪਿ ਉਧਰੈ ਓਸੁ ਪਿਛੈ ਢੁਬਦੇ ਭੀ ਤਰਣਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੫੩)

ਆਠ ਪਹਰ ਨਿਕਟਿ ਕਰਿ ਜਾਨੈ ॥ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਕੀਆ ਮੀਠਾ ਮਾਨੈ ॥

ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਆਧਾਰੁ ॥ ਹੋਇ ਰਹੇ ਸਭ ਕੀ ਪਗ ਛਾਰੁ ॥ ੧॥

ਸੰਤ ਰਹਤ ਸੁਨਹੁ ਮੇਰੇ ਭਾਈ ॥ ਉਆ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਕਬਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਵਰਤਣਿ ਜਾ ਕੈ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ॥ ਅਨਦ ਰੂਪ ਕੀਰਤਨੁ ਬਿਸ਼ਾਮ ॥

ਮਿਤ੍ਰ ਸਤ੍ਰ ਜਾ ਕੈ ਏਕ ਸਮਾਨੈ ॥

ਪ੍ਰਭ ਅਪੁਨੇ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨੈ ॥ ੨॥

(ਪੰਨਾ-੩੯੨)

ਐਸੇ ਉੱਚੇ-ਸੁੱਚੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ ਵਾਲੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਅਥਵਾ
ਸਾਧ, ਸੰਤ-ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਜਗਤ ਵਿਚ 'ਕੋਈ ਵਿਰਲੇ' ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਕੌਟਨ ਮੈ ਕਿਨਹੂ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਪਛਾਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੮੫)

ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰੇ ॥

ਗੁਰ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਹਿ ਰਹਹਿ ਨਿਰਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩੯)

ਜਿਨ੍ਹ ਇਕ ਮਨਿ ਧਿਆਇਆ ਤਿਨ੍ਹ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੰਸਾਰਿ ਜੀਉ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੩੮)

ਤੇਰਾ ਜਨੁ ਏਕੁ ਆਧੁ ਕੋਈ ॥

ਕਾਮੁ ਕੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੇਹੁ ਬਿਬਰਜਿਤ ਹਰਿ ਪਦੁ ਚੀਨੈ ਸੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੩)

ਐਸੇ ਜਨ ਵਿਰਲੇ ਜਗ ਅੰਦਰਿ ਪਰਖਿ ਖਜਾਨੈ ਪਾਇਆ ॥

ਜਾਤਿ ਵਰਨ ਤੇ ਭਏ ਅਤੀਤਾ ਮਮਤਾ ਲੋਭੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੪੫)

ਕਹਨ ਕਹਾਵਨ ਕਉ ਕਈ ਕੇਤੈ ॥

ਐਸੇ ਜਨੁ ਬਿਰਲੇ ਹੈ ਸੇਵਕੁ ਜੋ ਤਤ ਜੋਗ ਕਉ ਬੇਤੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੦੨)

ਜਗ ਮਹਿ ਉਤਮ ਕਾਢੀਅਹਿ ਵਿਰਲੇ ਕੋਈ ਕੇਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੧੭)

ਹੈਨਿ ਵਿਰਲੇ ਨਾਹੀ ਘਣੇ ਫੈਲ ਫਕੜ੍ਹ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੧੧)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਜਾਣੀਐ ਸੇਵਕੁ ਸੇਵਕ ਸੇਵਕ ਸੰਦਾ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੬/੧੧)

ਬੁਰੇ ਕਰਨਿ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਭਲਿਆਈ ਭਲਿਆ ॥

ਅਵਗੁਣ ਕੀਤੇ ਗੁਣ ਕਰਨਿ ਜਗਿ ਸਾਧ ਵਿਰਲਿਆ । (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੯/੨੧)

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿਰਲਿਆਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਸੁਆਮੀ, ਸੰਕਰਾਚਾਰੀਆ, 'ਮਹਾਰਾਜ਼', ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਸ੍ਰੀ 108, ਆਦਿ ਨਾਮਾਂ ਹੇਠ ਜਗਤ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਹਸਤੀਆਂ ਪਰਵਿਰਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 'ਜੀਵਨ' ਉਪਰਲੀਆਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਸੇ ਲਈ ਆਮ ਜਨਤਾ — ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹੀ ਲਿਖੀ ਸ਼੍ਰੋਣੀ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਸਚੇ ਸੁਚੇ 'ਸਾਧ-ਸੰਤਾਂ' ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਅਤੇ ਅਸ਼ਰਧਕ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤਾਈਂ ਕਿ 'ਸਾਧ', 'ਸੰਤ' — ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਘਿਰਣਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

'ਖੁੱਡ' ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾ ਦੇਖੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੂਰਜ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਵੱਡੀ 'ਭੁੱਲ' ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਖੌਤੀ ਅਤੇ ਪਾਬੰਡੀ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਨੀਵੇਂ ਜੀਵਨ ਵਲ ਦੇਖ ਕੇ ਸਚੇ-ਸੁਚੇ, ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ, ਗੁਰਮੁਖ, ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧੀ 'ਲਫਜ਼ਾਂ' — 'ਸਾਧ'- 'ਸੰਤ' ਆਦਿ ਅੱਖਰਾਂ ਤੋਂ ਭੀ ਘਿਰਣਿਤ (allergic) ਹੋਣਾ ਸਾਡਾ ਵਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਅੱਖਰਾਂ' ਦੁਆਰਾ, ਇਹਨਾਂ 'ਸਾਧਾਂ'- 'ਸੰਤਾਂ'- 'ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ' ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਾਰੀ ਸਤਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਵਡਿਆਇਆ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ — ਉਹਨਾਂ 'ਅੱਖਰਾਂ' ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਇਤਨੇ ਘਿਰਣਿਤ (allergic) ਹੋ ਗਏ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਭੀ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਪਵਿੱਤਰ 'ਅੱਖਰਾਂ' ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਸਾਡੀ —

ਅਗਿਆਨਤਾ,

ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ, ਅਤੇ

ਦੀਰਘ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ 'ਲਫਜ਼ਾਂ' ਦੀ ਉਚਤਾਈ ਅਤੇ ਵਡਿਆਈ ਨੂੰ ਇਉਂ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਪਰਾਪਤਿ ਤਾ ਪੜ੍ਹ ਅਪੁਨਾ ਲਹੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੩)

ਸੰਤਸੰਗਿ ਅੰਤਰਿ ਪੜ੍ਹ ਭੀਠਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੯੩)

ਨਾਮੁ ਪੜ੍ਹ ਕਾ ਲਾਗਾ ਮੀਠਾ ॥

ਹਰਿ ਕਾ ਸੇਵਕੁ ਸੋ ਹਰਿ ਜੇਹਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੨੬)

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮਾਣਸ ਦੇਹਾ ॥

ਰਾਮ ਸੰਤ ਮਹਿ ਭੇਦੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ

ਏਕੁ ਜਨੁ ਕਈ ਮਹਿ ਲਾਖ ਕਰੋਗੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੦੮)

- ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸ਼ੁਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੩)
- ਹਰਿ ਜਨ ਹਰਿ ਅੰਤਰੁ ਨਹੀਂ ਨਾਨਕ ਸਾਚੀ ਮਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੨੨)
- ਇਹਨਾਂ 'ਲਫਜ਼ਾਂ' ਦੀ ਏਥੋਂ ਤਾਈਂ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਭੀ 'ਗੁਰੂ ਸਾਧੂ' ਅਥਵਾ ਸਾਧੂ-ਰੂਪ 'ਗੁਰੂ' ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਗਿਆਨ ਸਰਿ ਨਾਇਣੁ ॥
ਸਭਿ ਕਿਲਵਿਖ ਪਾਪ ਗਏ ਗਾਵਾਇਣੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੩੪)
- ਗੁਰ ਸਾਧੂ ਸੰਗਤਿ ਮਿਲੈ ਹੀਰੇ ਰਤਨ ਲਭੰਨਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੧੯)
- ਗੁਰੁ ਸੰਤ ਜਨੋ ਪਿਆਰਾ ਮੈ ਮਿਲਿਆ ਮੇਰੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਬੁਝਿ ਗਈਆਸੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੬)
- ਗੁਰੁ ਸੰਤੁ ਪਾਇਆ ਪ੍ਰਭੁ ਪਿਆਇਆ ਸਗਲ ਇਛਾ ਪੁੰਨੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੯)
- ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ 'ਸਾਧ' , 'ਸੰਤ' ਲਫਜ਼ — 'ਇਕ ਵਚਨੀ' ਅਤੇ 'ਬਹੁ ਵਚਨੀ' ਵੀ ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ।
- 'ਗੁਰੂ' ਇਕ ਹੈ — ਬਹੁ ਵਚਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ; ਪਰ 'ਸਾਧ' , 'ਸੰਤ' , 'ਮਹਾਂਪੁਰਖ' — ਬਹੁ ਵਚਨੀ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਹਾ ਕਿ —
- 'ਸੰਤ ਜਨਾ' ਮਿਲਿ ਹਰਿ ਜਸੁ ਗਾਇਓ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੦)
- 'ਸੰਤਨ' ਸਿਉ ਮੇਰੀ ਲੇਵਾ ਦੇਵੀ ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਬਿਉਹਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੧੪)
- 'ਸਾਧ ਜਨਾ' ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਿਸਤਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੨)
- ਸਾਧਾਂ ਸਰਣੀ ਜੋ ਪਵੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ਬਧਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੨)
- ਜਨ ਨਾਨਕ ਸੰਗਤਿ ਸਾਧ ਹਰਿ ਮੇਲਹੁ ਹਮ ਸਾਧ ਜਨਾ ਪਗ ਰਾਲੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੬੮)
- ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੀ ਭੀਰ ਜਉ ਪਾਈ
ਤਉ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਸੰਗਿ ਮਿਰੀਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੦੯)
- ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੪੯)
- 'ਸਾਧ'- 'ਸੰਤ'- 'ਭਗਤ'- 'ਮਹਾਂਪੁਰਖ' ਬੜੀ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਲਖਾਇਕ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨੀ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ 'ਖੇਲ' ਆਮ ਖੁਲ੍ਹੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤ ਸਕਦੀ। ਇਹ 'ਆਤਮਿਕ ਖੇਲ' ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ਉਤੇ ਹੀ ਵਰਤਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ 'ਦਾਤ' ਦਾ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਕੌਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।
- ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ਾਂ ਜਿਹਾ ਕਿ — ਹੀਰੇ, ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰ ਆਦਿ, ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਲੱਖਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੇਕਰ ਅਸਲੀ 'ਸਾਧ'- 'ਸੰਤ' ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਵਿਰਲੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਬੇਅੰਤ ਨਕਲੀ ਸਾਧ ਸੰਤ ਭੀ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ।

ਐਸੇ ਆਤਮਿਕ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ — ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰੋਂ-ਘਰੋਂ
ਵਰੋਸਾਏ ਅਤੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ
ਅਭਿਲਾਖੀ ਆਤਮਿਕ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਆਤਮਿਕ ਪੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰਕ ਅਤੇ 'ਸਹਾਇਕ'
ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੁ ਸੰਗੁ ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧)

ਸੰਤ ਕਾ ਸੰਗੁ ਵਡਭਾਗੀ ਪਾਈਐ ॥

ਸੰਤ ਕੀ ਸੇਵਾ ਨਾਮੁ ਧਿਆਈਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੫)

ਸੰਤ ਸਹਾਈ ਜੀਅ ਕੇ ਭਵਜਲ ਤਾਰਣਹਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੯)

ਸਾਧੁ ਸੰਗਤਿ ਹੋਇ ਪਰਾਪਤਿ ਤਾ ਪ੍ਰਭੁ ਅਪੁਨਾ ਲਹੀਐ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧੩)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਆਸਰੈ ਪ੍ਰਭ ਸਿਉ ਰੰਗੁ ਲਾਏ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੯੯)

ਹਰਿ ਜਨ ਵਡੇ ਵਡੇ ਵਡ ਉਚੇ ਜੋ ਸਤਗੁਰ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਈਐ । (ਪੰਨਾ-੮੮੧)

ਇਸੇ ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਪਾਂਧੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਅਥਵਾ ਸੰਤਾਂ-ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ
ਦੀ 'ਸੰਗਤ' ਲਈ ਇਉਂ 'ਜਾਚਨਾ' ਕਰਨੀ ਸਿਖਾਈ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਦਾਸੁ ਇਹੈ ਸੁਖੁ ਮਾਗੈ

ਮੋ ਕਉ ਕਰਿ ਸੰਤਨ ਕੀ ਧੁਰੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩)

ਐਸੀ ਕਿਰਪਾ ਮੋਹਿ ਕਰਹੁ ॥

ਸੰਤਹ ਚਰਣ ਹਮਾਰੋ ਮਾਬਾ

ਨੈਨ ਦਰਸੁ ਤਨਿ ਧੁਰਿ ਪਰਹੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੨੮)

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ

ਬਿਖਮ ਨਦੀ ਜਾਇ ਤਰਣੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੨)

ਹੋਹੁ ਕਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਮੇਰੇ ਸੰਤਾਂ ਸੰਗਿ ਵਿਹਾਵੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੯੧)

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਲੋਚਾ ਪੁਰਿ ॥

ਸੰਤ ਜਨਾ ਕੀ ਬਾਛਉ ਪੁਰਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੪)

ਐਸੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ 'ਸਾਧਾਂ' — 'ਸੰਤਾਂ' — 'ਗੁਰਮੁਖਾਂ' ਦੀ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ
ਯਾ ਘਿਰਣਿਤ ਹੋਣਾ ਸਾਡਾ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਬੇਅੰਤ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧ, ਸੰਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ, ਮਹਾਤਮਾ, ਅਉਲੀਏ ਬਣੇ ਬੈਠੇ
ਹਨ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਨਤਾ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਗਰਜਾਂ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਲਈ ਮੰਨਦੀ ਅਤੇ
ਪੁਜਦੀ ਹੈ।

ਐਸੇ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਗਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾਂ, ਸੁਆਮੀਆਂ ਦੀ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਬਹੁਲਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੇ ਅਖੌਤੀ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਨਾਮਾਂ ਹੋਣ ਪਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਬੋਲ-ਬਾਲਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ ਅਧੀਨ 'ਖੁਦਗਰਜ਼' ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਲਈ ਇਹ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਇਜ਼-ਨਾਜਾਇਜ਼ ਤਰੀਕੇ ਵਰਤਦਾ ਹੈ।

ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਅਖੌਤੀ — ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਦੀ ਟੇਕ ਲੈਣੀ 'ਸੌਖਾ' ਸਾਧਨ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ —

ਵਿਆਹ ਦੀ ਲਾਲਸਾ
ਬਚੇ ਦੀ ਲਾਲਸਾ
ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਭਾਲ
ਤਰੱਕੀ (promotion) ਦੀ ਲਾਲਸਾ
ਮਾਇਆ ਦੀ ਭੁਖ
ਸੁਖ ਦੀ ਲਾਲਸਾ
ਬੀਮਾਰੀ ਦੇ ਇਲਾਜ
ਦੁਖਾਂ-ਕਲੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਓ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਲਾਲਸਾ
ਪਾਪਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ
ਜਮਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣ
ਭੁਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ
ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲੇ
ਮੁਕਦਮੇ ਦੀ ਚਿੰਤਾ

ਆਦਿ — ਅਨੇਕਾਂ ਮਾਇਕੀ ਗਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਪੁਰਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਹਨਾਂ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧੂਆਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਤਮਾ ਆਦਿ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੜਕਾਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਨਤਾ ਦੀ 'ਲੋੜ' ਅਨੁਸਾਰ ਇਹੋ ਜੋਹੀਆਂ ਅਖੌਤੀ ਧਾਰਮਿਕ 'ਦੁਕਾਨਾਂ' ਭੀ ਬੇਅੰਤ ਭੁਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਭ ਟ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ 'ਖੇਲ-ਆਖਾੜਾ' ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਡਾਢਾ 'ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ' ਹੈ।

ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਨਕਲੀ ਅਖੌਤੀ ਸਾਧਾਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਤੋਂ 'ਘਿਰਣਿਤ' ਹੋ ਕੇ ਅਸਲੀ ਉਚਮ-ਉਚੇ ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੀ 'ਹੋਂਦ' ਦੀ ਬਾਬਤ —

ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ
ਨਫਰਤ ਕਰਨੀ

ਨਿੰਦਾ ਕਰਨੀ
ਘਰਣਾ ਕਰਨੀ
ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਕਰਨਾ
ਝਗੜੇ ਕਰਨੇ
ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਦੀਰਘ —
‘ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ’ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿੱਦਿਅਕ ਮਹਿਕਮੇ ਵਿਚ ਸੰਚਾਲਕ (Director of Education) ਤਾਂ ਇਕ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਅਨੇਕਾਂ ਦਰਜਿਆਂ ਅਤੇ ਸੜ੍ਹ ਉੱਤੇ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ —

ਪ੍ਰਾਰੰਭਿਕ (Primary)
ਵਿਚਲਾ (Middle)
ਉੱਚਾ (High)
ਡਿਗਰੀ ਅਪ੍ਰਾਪਤ (Under-graduation)
ਡਿਗਰੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ (Post-graduation)
ਵਿਸ਼ੇਸ਼ੀਕਰਨ (Specialization)

ਦੇ ਪਾਠ-ਕ੍ਰਮ (Courses) ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ —

ਅਧਿਆਪਕ (teachers)
ਵਿਆਖਿਆਨੀ (lecturers)
ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ (professors)
ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁੱਖੀ (Deans)
ਪੰਨੀਪਲ (principals)

ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਭੀ ਅਨੇਕਾਂ —

ਗਰੰਥੀ
ਰਾਰੀ
ਕਥਾਕਾਰ
ਪ੍ਰਚਾਰਕ
ਵਿਦਵਾਨ
ਗਿਆਨੀ

ਮਿਸ਼ਨਰੀ

ਪੰਡਤ

ਅਚਾਰੀਆ

ਭੀ ਹੋਣੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ — ਜੋ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਅਨੁਸਾਰ ਧਾਰਮਿਕ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਹ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਹੇਣੀਆਂ ਹੋਣਹਾਰ ਰੁਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ’ ਅਥਵਾ ‘ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ’ ਯਾ ‘ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ’ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀਆਂ ਅਤੇ ਸਹਾਇਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤ੍ਰੈਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਿਆ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ, ਅਥਵਾ ਬ੍ਰਹਮ ਮੰਡਲ ਦਾ ‘ਤੱਤ-ਗਿਆਨ’, ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਅਭਿਲਾਖੀ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਕਰਮ ਧਰਮ ਤਤ੍ਤ੍� ਗਿਆਨੁ ਸੰਤਾ ਸੰਗੁ ਹੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੫੨੧)

ਸੰਤਨ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਦਾਤਾ ਬੀਆ ॥

ਜੋ ਜੋ ਸਰਣਿ ਪਰੈ ਸਾਧੁ ਕੀ ਸੌ ਪਾਰਗਰਮੀ ਕੀਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੧੦)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਪ੍ਰਗਟੈ ਸੁਗਿਆਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੧)

ਸੰਤਨ ਸਿਉ ਹਮ ਲਾਹਾ ਖਾਟਿਆ ਹਰਿ ਭਗਤਿ ਭਰੇ ਭੰਡਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੧੪)

ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨੇ ਹੋਏ ਸਾਧਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋਣਾ ਸਾਡੀ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ —

‘ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ’ ਹੈ।

ਚਲਦਾ.....

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਥੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ : -

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096